

Doen & Laten

- Laatste Doen & Laten
- Natuur- en Milieueducatie professioneler en actueler
- Internet biedt hulpmiddelen Natura 2000
- Stage lopen in het groen

Natuurbeleid in de praktijk

Foto: Bart Siebelink

4^e jaargang nr

april 2009

Ed Nijpels Foto: Marjel Neefjes

Genieten van de zonsondergang boven het meer

“Als het lukt in de zomer, en dat is helaas niet zo vaak, dan proberen mijn vrouw en ik allebei om een uur of zeven thuis te zijn in ons dorpje in Friesland. Dan gaan we een eindje varen en zoeken een mooie rietkraag met uitzicht”, zo vertelt Ed Nijpels, oud-kamerlid, oud-burgemeester, oud-minister en oud-commissaris van de koningin (de zogenaamde Grand Slam van het openbaar bestuur) en momenteel onder andere voorzitter van het Bosschap.

“We laden wat eten en een flesje wijn in een mand, stappen in de sloep achter ons huis, en dan genieten we van de zonsondergang boven het meer. Dan heb je zo’n ver zicht. Vooral die zwermen met spreeuwen, hoe ze met zijn duizenden cirkelen en draaien en toch nooit tegen elkaar aanbotsen, echt magnifiek. Dan voel ik me de koning te rijk. Dan worden alle problemen ineens betrekkelijk.”

“Overigens vind ik die Friese meren prachtig, maar mijn favoriete natuur is toch wel het coulisselandschap. Daar kan ik echt stil van worden. Hier en daar bos, maar wel met open plekken. Toen ik in Breda burgemeester was, woonde ik echt in het Mastbos, in een voormalige houtvesterswoning. Ik heb daar toen nog de discussie meegemaakt over dat Staatsbosbeheer het beheer anders wilde gaan doen,

dood hout laten liggen, niet meer zo aangeharkt. Dat vonden de mensen uit de buurt vreselijk, die rommel. Ik was er laatst nog, toen ben ik even een paar uurtjes gaan wandelen, ben volslagen de weg kwijtgeraakt, had geen adequate schoenen aan en het was een behoorlijke blubberboel. Maar het heeft een veel rijkere natuur gegeven, het is toch wel prachtig geworden.”

In deze uitgave van *Doen&Laten*

3	Laatste Doen & Laten	8	Natuur en kalkwinning in steengroeve Winterswijk
4	Natuur- en Milieueducatie professioneler en actueler	10	Stop achteruitgang biodiversiteit
6	Natuurbeschermingswet 1998 gewijzigd	12	Windenergie en natuur kunnen samengaan
7	Internet biedt hulpmiddelen Natura 2000	14	Stage lopen in het groen

Laatste Doen & Laten

Deze editie van Doen & Laten is de laatste in de huidige vorm. Het magazine Doen & Laten en de e-mailnieuwsbrief Natuurbeleid in de praktijk waren onderdeel van een vierjarig project dat nu ten einde loopt. Het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) beraadt zich op een vervolg dat past bij de veranderingen in de samenleving en in de eigen organisatie.

Niets blijft hetzelfde. In de natuur is elk ochtendgloren, elke lentegeur, elke geboorte een aankondiging van verandering en vernieuwing. Soms helpen we daarbij zelfs een handje. We halen bomen om zodat schimmels, larven en lichtminnaars hun slag kunnen slaan. We graven grond af om pioniersoorten ruimte te geven. We herstellen dynamische watersystemen om veranderingen te stimuleren én op te kunnen vangen. Verandering en dynamiek horen bij de natuur.

Organisatie

Ook de samenleving verandert, en dus worden er andere eisen gesteld aan de overheid dan voorheen. Daar wil de overheid adequaat op inspelen. Daarom wordt de LNV-organisatie veranderd: er komen nieuwe werkeenheden, waaronder een nieuwe Directie Natuur, Landschap en Platteland (NLP), waarin de huidige directies Natuur en Platteland opgaan. Daarnaast

komt er een programmadirectie Natura 2000 en een interdepartementaal programma Biodiversiteit.

Vervolg

En wat betekent dit voor Doen & Laten en de e-mailnieuwsbrief Natuurbeleid in de praktijk? De nieuwe directie NLP

veld van natuurbeleid. Het eind van het project is nu in zicht. Dit betekent dat beide uitgaven stoppen, om over een tijdje te worden opgevolgd door ..., ja door wat eigenlijk? Daar gaan we ons over beraden, mede op basis van de resultaten van het lezersonderzoek dat onlangs is gehouden onder de

*Het ministerie van Landbouw,
Natuur en Voedselkwaliteit
beraadt zich op een vervolg*

stelt de mens nog meer centraal in het natuurbeleid. Daarbij horen nieuwe communicatiemiddelen. Doen & Laten en Natuurbeleid in de praktijk waren onderdeel van een vierjarig project om de communicatie rond natuurwetgeving een impuls te geven. Het onderwerp is later verbreed tot het gehele

lezers van beide uitgaven. In Doen & Laten van februari 2009 hebben we kort bericht over de resultaten daarvan. Als er duidelijkheid is over het vervolg, dan berichten wij u daarover.

De redactie

Foto: de Lynx

Natuur- en milieueducatie professioneler en actueler

“Er is in Nederland een grote gedrevenheid en energie voor natuur- en milieueducatie”, zo constateert Marieke van der Werf tevreden. Zij is sinds 1 januari 2009 aangesteld als programmamanager voor de uitvoering van natuur- en milieueducatie (NME) bij SenterNovem. “Maar al die gedrevenheid en energie leidt niet automatisch tot de meest efficiënte werkwijze. Helaas wordt er nog veel langs elkaar heen gewerkt, en zien scholen en burgers regelmatig door de bomen het bos niet meer.”

In de NME-nota ‘Kiezen, leren en meedoen’, die vorig jaar uitkwam, constateerden de ministeries van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV), Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer (VROM) en Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OC&W) gezamenlijk dan ook verschillende knelpunten. Het nieuwe Programmabureau NME mag daar onder leiding van Van der Werf de komende vier jaar wat aan gaan doen.

Wat zijn dan precies die knelpunten? Van der Werf: “Om te beginnen is er geen landelijke dekking van NME-centra, bovendien is de kwaliteit wisselend. Verder sluit het aanbod niet altijd goed aan op de

actualiteit, is het weinig vraaggestuurd en speelt het onvoldoende in op maatschappelijke en technische ontwikkelingen. Tenslotte is er onvoldoende uitwisseling tussen NME-centra, zodat regelmatig het wiel opnieuw wordt uitgevonden”.

willen, of wat overheden belangrijk vinden. Daarom heeft een bestuurlijke regiegroep de thema’s vastgesteld waarop de NME zich gaat toespitsen: groen, water en energie. In die regiegroep zitten de hoogste ambtenaren van LNV en VROM, twee provincia-

"Het ontbreekt onder andere aan vraaggericht werken"

Thema's

Het ontbreekt dus onder andere aan vraaggericht werken. “De onderwerpen worden nu nog vaak bepaald door wat een NME-centrum vindt dat mensen moeten weten, en dat sluit niet altijd aan bij wat bijvoorbeeld scholen

le gedeputeerden en twee wethouders als vertegenwoordigers van provincies en gemeenten. Deze thema’s kun je als kapstok gebruiken voor allerlei NME-middelen. Zo zet je een kleine leskist over vlinders of paddenstoelen in relatie tot een groter thema als groen.”

Nu deze thema's duidelijk zijn, gaat Van der Werf programmeersessies organiseren met de sector van een bepaald thema. Rond een thema als energie zitten er dan bijvoorbeeld beleidsmakers van de ministeries van Economische Zaken (EZ) en VROM aan tafel, samen met de koepelorganisatie van NME-centra, de energiesector, onderwijskoe-pels en vertegenwoordigers van gemeenten. Die gaan dan voor dat thema bekijken wat er al gebeurt, wat goed gaat en wat beter moet.

Duurzame gemeenten

Voor het oplossen van gebrek aan landelijke dekking van NME-centra ziet Van der Werf vooral een rol weggelegd voor de provincies. "Maar ook bij gemeenten gebeurt er veel. Je ziet dat bestuurders er steeds meer mee bezig zijn, zowel op provinciaal als gemeentelijk niveau, dat ze echt kwaliteit wensen en zich daar ook verantwoordelijk voor voelen. Zo is er de GDO, Gemeenten voor Duurzame Ontwikkeling, een vereniging voor lokale natuur- en milieucommunicatie, met inmiddels zo'n 85 leden en groeiend. Dat is voor ons een voor de hand liggende gesprekspartner. Veel gemeenten hebben inmiddels eigen doelstellingen op het gebied van klimaat of water, en NME kan daar een belangrijke rol in vervullen."

Een manier om verschillende knelpunten tegelijk aan te pakken, is volgens Van der Werf werken met lokale samenwerkingsverbanden. "Partijen met verschillende belangen gaan dan samen een aanpak bedenken voor een thema. Als een gemeente aan de slag wil met het thema energie kunnen beleidsambtenaren, het NME-centrum, scholen, maar ook de ondernemersclub of het energiebedrijf om de tafel gaan zitten. Dan kun je aanhaken bij lokale initiatieven, bijvoorbeeld een actie met zonnecollectoren, een windproject of een warmtetrui-endag. Zo kun je hetzelfde thema lokaal steeds anders aanpakken."

Milieueducatie.be

Toch is het natuurlijk niet de bedoeling om het wiel steeds opnieuw uit te vinden. Daarom wordt er toegewerkt

naar een kenniscentrum, waar materialen beschikbaar zijn voor in eerste instantie de productontwikkelaars van de NME-centra, en later ook voor bijvoorbeeld beleidsmakers die bezig zijn met de leertrajecten in het onderwijs. Daarbij helpen organisaties als het IVN, de Stichting Veldwerk Nederland en communicatiebureau SME, die

we moeten programma's proberen te koppelen aan een actie, zoals bewuste en duurzame keuzes maken bij het boodschappen doen, vaker de fiets nemen, of de natuur in gaan. En we willen ons daarbij natuurlijk vooral richten op onze belangrijkste doelgroep, jeugd en jongeren, bijvoorbeeld via de Nationale Jeugdraad. Want het

"NME moet zorgen dat mensen beter omgaan met natuur en milieu"

samen de database Podium online verzorgen met NME-materiaal. Van der Werf kijkt hiervoor overigens ietwat jaloers naar onze zuiderburen, waar het Vlaamse Departement Leefmilieu, Natuur en Energie met de website milieueducatie.be een mooi overzicht biedt, zowel voor een scholier als voor een NME-er of beleidsmaker.

"Uiteindelijk is NME natuurlijk een middel, geen doel", stelt Van der Werf. "We hebben daarom als een van onze speerpunten 'denken en doen'. NME moet zorgen dat mensen beter omgaan met natuur en milieu,

is de vraag of je bij jongeren nog met een leskist kunt komen aanzetten. Dus als we die groep beter bereiken door televisieprogramma's, hyves of andere online communities, of door samen te werken met de gamesindustrie, dan moeten we dat zeker niet laten!"

Meer weten?

Programmabureau NME, SenterNovem, Marieke van der Werf:
m.van.der.werf@senternovem.nl

Foto: Staatsbosbeheer

Natuur- beschermingswet 1998 gewijzigd

De Natuurbeschermingswet 1998, die geldt ter bescherming van Natura 2000-gebieden, is sinds 1 februari 2009 aangepast. De wijziging heeft betrekking op het zogenoemde 'bestaand gebruik'. Bestaand gebruik is door deze wijziging tot het moment waarop het eerste beheerplan in het betreffende gebied is vastgesteld niet meer per definitie vergunningplichtig.

Onder 'bestaand gebruik' vallen activiteiten - bijvoorbeeld van recreatieondernemers - die al werden uitgevoerd voordat het gebied was aangewezen als Natura 2000-gebied en waarvoor geen passende beoordeling is vereist.

Onder de Natuurbeschermingswet 1998 gold tot dusverre voor bestaand gebruik het hoofdregime van de wet: wanneer bestaand gebruik mogelijk verslechterende effecten heeft en het niet opgenomen is in het beheerplan, is er een vergunning vereist.

Het kabinet was van mening dat dit voor bestaand gebruik een te rigide regel is en stelde daarom voor om bestaand gebruik waarbij geen kans op significante negatieve effecten is - waarvoor een passende beoordeling is vereist - vrij te stellen van de vergunningplicht.

Uitzonderingen

Door de wetswijziging kan de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV), indien daartoe aanleiding is, ten aanzien van bestaand gebruik overigens wel passende maatregelen nemen om te voorkomen dat als gevolg van dat gebruik verslechtering of significante verstoring optreedt in een Natura 2000-gebied ('de aanschrijvingsbevoegdheid'). Het regime zoals hierboven beschre-

ven is niet van toepassing op bestaand gebruik dat moet worden aangemerkt als project met mogelijk significante negatieve gevolgen, waarvoor een passende beoordeling is vereist. Ook op bestaand gebruik dat in het licht van de instandhoudingsdoelen van het gebied in belangrijke mate is gewijzigd, is het regime niet van toepassing. In die gevallen is een vergunning nodig.

Beheerplan

Voor de inmiddels aangewezen Natura 2000-gebieden zijn beheerplannen in voorbereiding. Hierin wordt opgenomen welke activiteiten uitgevoerd mogen worden en onder welke voorwaarden. Als deze beheerplannen zijn vastgesteld kan het voor ondernemers alsnog nodig zijn een vergunning voor een bedrijfsmatige activiteit aan te vragen. Dit is het geval als die (bestaande) activiteit niet in het beheerplan is opgenomen.

Internet biedt hulpmiddelen Natura 2000

De meeste informatie is via internet ontsloten. De website www.minlnv.nl/natura2000 is een soort startpagina voor het beleidsdossier, met links naar diverse databestanden.

Op de website www.minlnv.nl/natura2000 is onder andere het volgende te vinden:

Aanwijzing Natura 2000-gebieden

Alle Natura 2000-gebieden in Nederland moeten eerst officieel worden aangewezen. De aanwijzing gaat gepaard met een uitgebreide inspraakprocedure. Alle informatie over de laatste stand van zaken en de inspraakprocedures is te vinden onder deze link.

Gebiedendatabase

In de gebiedendatabase wordt zo veel mogelijk informatie over de Nederlandse natuurgebieden vermeld. Voor elk Natura 2000-gebied vind je hier alle beschikbare documenten en informatie overzichtelijk bij elkaar.

Soortendatabase & Habitattypendatabase

Hierin staat alle informatie over de soorten en habitattypen of natuurwaarden waarvoor Natura 2000-gebieden worden aangewezen. Daarnaast is er via het Natuurloket (www.natuurloket.nl) informatie te vinden over de verspreiding van soorten in Nederland.

Voor bestuurders, ambtenaren en beheerders die bezig zijn met het opstellen van beheerplannen voor Natura 2000-gebieden is het soms moeilijk om het overzicht te houden van alle benodigde en beschikbare informatie. Het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) heeft daarom enkele informatiebronnen ontwikkeld waarin de beschrijvingen van de procedures en andere relevante gegevens overzichtelijk bij elkaar staan.

Profielendocumenten

Deze documenten geven een toelichting op een aantal relevante ecologische aspecten van 51 habitattypen, 36 habitaatsoorten en 51 vogelsoorten waarvoor Natura 2000-gebieden zijn of worden aangewezen. Het zijn daarmee belangrijke achtergronddocumenten voor het opstellen van de (ontwerp-)aanwijzingsbesluiten en de beheerplannen.

Wet

Op www.denatuurbeschermingswet.nl is alle jurisprudentie over de Natuurbeschermingswet te vinden.

Vergunningen

LNV publiceert op de website www.minlnv.nl/natura2000 ook al haar ver-

gunningen Natuurbeschermingswet. Deze zijn te vinden onder de knop 'vergunningen Natuurbeschermingswet'.

Overzichten

Daarnaast biedt de site van het ministerie van LNV nog een belangrijke link met informatie. Op www.minlnv.nl/natura2000 staat in het rechtermenu een link naar 'Hulpmiddelen gebiedsbescherming'. Hierin staan alle regelingen en documenten genoemd die ook relevant zijn voor gebiedsbescherming. Op deze pagina staat in het rechtermenu een link naar 'Hulpmiddelen soortenbescherming', waar regelingen en documenten voor soortenbescherming staan. Deze overzichten gaan dus verder dan alleen de Natura 2000-regelingen en documenten.

Soortendatabase			
Korhoen			
Tetrao tetrix ssp. tetrix			
wetgeving & beleid			
ecologie			
EU-regelingen			
Vogelrichtlijn			
Namen volgens publicatie:	Publicatie:		
Nederlands: Wetenschappelijk:	Categorie:		Subcategorie:
Korhoen Tetrao tetrix ssp. tetrix	soort van Bijlage I (artikel 4.1 Vogelrichtlijn)		selectiesoort
Publicatieblad van de Europese Unie L 236 van 23.9.2003 (selectie: Nota van Antwoord Vogelrichtlijn, Bijlage 1A in Bijlage 1; Ministerie van LNV, 2000)			
Internationale verdragen en overeenkomsten			
Bern-conventie			
Namen volgens publicatie:	Publicatie:		
Nederlands: Wetenschappelijk:	Categorie:		Subcategorie:
	soort van appendix III		
Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats, Appendix III (selectie Nederlandse soorten: LNV)			
Birds / All species not included in Annex II			
Wetgeving			
Flora- en faunawet			
Namen volgens publicatie:	Publicatie:		
Nederlands: Wetenschappelijk:	Categorie:		Subcategorie:
Korhoen Tetrao tetrix	beschermde soort als bedoeld in artikel 3 en 4		artikel 4.1

Natuur en kalkwinning in steengroeve Winterswijk

Vanaf een verlaten rotswand van Steengroeve Ankerpoort in Winterswijk konden drie jonge oehoes afgelopen zomer de explosies in het bedrijvige deel van de groeve horen. Plantmanager Gerard ten Dolle glundert: "Welk bedrijf kan claimen een Natura-2000 gebied mede te hebben gecreëerd?"

We staan op een zeer markante plek, omdat hier in het Trias (zo'n 240 miljoen jaar geleden) het zogenoemde muschelkalk werd afgezet. Een krap drie kilometer lang ondergronds kalkpakket van ongeveer 200 meter breed en veertig meter diep. Drie gaten ter grootte van een dorpscentrum in het landschap markeren de steengroeve. Eén gat is de verlaten groeve, nu van Staatsbosbeheer en onderdeel van het Natura 2000-gebied Willinks Weust. De andere twee gaten staan met elkaar in verbinding en zijn volop in bedrijf. Want driekwart van het Nederlandse wegdek bevat muschelkalk uit Winterswijk als vulstof.

Wat merken jullie van het feit dat het gebied waarin jullie werken onderdeel is van een Natura 2000-gebied?

"Wij zitten samen met onder meer Staatsbosbeheer, de provincie Gelderland en de Dienst Landelijk Gebied in de begeleidingsgroep die een beheerplan moet opstellen. Ik denk dat we op een verstandige manier

moeten omgaan met de verschillende belangen. De sfeer aan tafel is goed, dus het moet lukken."

"Welk bedrijf kan claimen een Natura-2000 gebied mede te hebben gecreëerd?"

'Een verstandige manier...' heeft u daar een voorbeeld van?

"Wij hebben jaren geleden een alternatieve graaftechniek ontdekt, waardoor we het aantal explosies kunnen beperken van gemiddeld tweemaal per dag naar gemiddeld tweemaal per maand. Dat scheelt niet alleen een boel trillingen en herrie. Het is ook veel schoner geworden. Vroeger lag de wijde omtrek onder een witte waas van kalkstof. Geen enkele boer hoefde te bekalken."

Jullie graven tot veertig meter diep.

Droogt de omtrek niet uit?

"Dat zou in zandgrond zeker het geval zijn. Maar we zitten hier op gesteente en daar is amper grondwaterstroming. We graven dan ook nergens tot aan het punt waar de kalkformatie ophoudt, maar laten steeds een brede zone intact zodat die als waterkerende wand kan dienen. Het hydrologische effect ervan op onze omgeving blijft daardoor beperkt."

Hoe komt het dan dat jullie groeves niet vol regenen?

"We hebben een waterafvoer met een pomp die de boel droog houdt. Ook de verlaten groeve die nu van Staatsbosbeheer is, blijft op die manier droog."

Bent u blij met die oehoes daar?

"Jazeker, het zijn fantastische vogels! Hoe ze je aan zit-

Muschelkalk Foto: Bart Siebelink

Plantmanager Gerard ten Dolle van Steengroep Ankerpoort kijkt uit op de rotswand waar sinds kort de oehoe broedt. Foto: Bart Siebelink

ten te kijken met die enorme ogen. We wisten van de vogelwerkgroep dat de oehoe er weleens aan zou kunnen komen. Toen hebben we in de verlaten groeve een nestplek laten aanbrengen, zodat ze daar gaan zitten en niet in het actieve deel, want dan hadden we een probleem gehad.”

Komt dat niet alsnog? De oehoes krijgen jongen en die moeten toch ook ergens heen.

“Daar hoeven we ons gelukkig geen zorgen om te maken”, lacht Ten Dolle, “want jonge oehoes nestelen niet binnen het territorium van de ouders. Daar schijnt altijd minstens drie kilometer tussen te zitten.”

Trekt de groeve veel mensen?

“Enorm! Elke maand kunnen mensen onder leiding van gidsen met pikhouwelen op zoek naar fossielen en mineralen, zoals pyriet en calciet. Daar komen gerust zo’n driehonderd man op af. Mensen willen natuur zien, ruiken, voelen, proeven. Ik ben ervan overtuigd dat hier kansen liggen voor het draagvlak voor natuur.”

"Mensen willen natuur zien, ruiken, voelen, proeven"

Hoe bedoelt u?

“Rondom de groeve van Staatsbosbeheer staat nu een groot hek. Daar kun je niet in, terwijl heel veel mensen dat wel zouden willen. Mijn ideaal zou dan ook zijn om hier een veilige mini-groeve aan te leggen, een soort Triassic Park, waar mensen altijd terecht kunnen. Ideaal voor kinderen, scholieren en dagjesmensen.”

Jullie zien de toekomst zonnig in?

“Het beheerplan biedt geen 100% zekerheid op het voortbestaan van ons bedrijf. Want al ben je het met elkaar eens over het bestaande gebruik van je terrein en leg je dat vast in het plan, dan nog kan later een vergunning worden geweigerd. Ook is er geen zekerheid over toekomstige ontwikkelingen op het bedrijf. Bijvoorbeeld dat je

in geval van uitbreiding of vernieuwingen aan de installatie geconfronteerd wordt met extra gedwongen investeringen, wat ten koste kan gaan van het rendement.”

"Mijn ideaal zou zijn om hier een veilige mini-groeve aan te leggen, een soort Triassic Park, waar mensen altijd terecht kunnen"

Willinks Weust

Willinks Weust (67 hectare groot) is een afwisselend en kleinschalig gebied. De ondergrond bestaat uit muschelkalk, afgedekt met lemig zand en keileem. Het grondwater stagneert op de kalk, wat leidt tot een afwisselend patroon van vocht- en kalkgradiënten. Hierdoor groeien er plantengemeenschappen die in ons land verder nauwelijks zijn te vinden, zoals eiken-haagbeukenbossen en oude eikenbossen, blauwgraslanden en heischrale graslanden en jeneverbesstruwelen. Deze worden omgeven door bos. De graslanden behoren deels tot de blauwgraslanden, hier in een voor ons land uitzonderlijke, continentale vorm, met als meest bijzondere soort de witbloeiende karwijselie. In de heischrale graslanden groeien blauwe knoop, hengel, stijve ogentroost en klokjesgentiaan. De jeneverbesstruwelen behoren tot het in ons land uiterst zeldzame type met rozen en andere doornstruiken als begeleidende struweelsoorten.

Daarnaast komen in de verlaten groeve die onderdeel uitmaakt van dit gebied bijzondere amfibieën voor zoals kamsalamander en rugstreeppad.

Han de Groot Foto: Lex Broere

Stop achteruitgang biodiversiteit

Biodiversiteit is een belangrijk thema voor de overheid. Daarom verscheen in het voorjaar van 2008 het beleidsprogramma 'Biodiversiteit Werkt: voor natuur, voor mensen, voor altijd'. Daarnaast hebben de betrokken ministers Verburg (Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit), Cramer (Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer) en Koenders (Ontwikkelingssamenwerking) een taskforce ingesteld die de komende jaren adviezen mag gaan geven aan de overheid, het bedrijfsleven en de maatschappij.

Ondanks het beleid voor behoud van biodiversiteit is de achteruitgang ervan nog niet gestopt. Het kabinet beschouwt de wereldwijde voortgaande aantasting van biodiversiteit als een

mende vraag naar natuurlijke hulpbronnen zoals hout, vis, water en landbouwgrond door economische en bevolkingsgroei, overexploitatie van bestaande hulpbronnen, nieuwe

ductiviteit van ecosystemen.'

Nut van de natuur

Het beleidsprogramma 'Biodiversiteit Werkt: voor natuur, voor mensen, voor altijd' moet die achteruitgang stoppen. Maar bij het verschijnen ervan wist het kabinet eigenlijk al dat het beleidsprogramma voor de langere termijn onvoldoende zou zijn. Natuurlijk, er staan vergaande ideeën in zoals het verduurzamen van de handel in hout, soja, palmolie, biomassa en veen. En het idee om burgers en bedrijven voortaan te laten betalen voor biodiversiteit en ecosysteemdiensten. En een pleidooi voor het behoud en duurzaam gebruik van de zeeën en

Biodiversiteit Werkt: voor natuur, voor mensen, voor altijd

directe bedreiging voor de welvaart en het welzijn van mensen, zowel in Nederland als elders. Het Milieu- en Natuurplanbureau heeft daar in de Tweede Duurzaamheidsverkenning nogmaals op gewezen: 'Een toene-

handelsstromen door opkomende machten, de extra vraag naar gewassen als uitvloeisel van de energiepolitiek, en klimaatverandering zijn factoren die een directe bedreiging zijn voor biodiversiteit, en de pro-

oceanen. Geloof het kabinet zelf dan wel in het beleidsprogramma?

“Jazeker!”, zegt Han de Groot, Programmamanager Biodiversiteit bij het ministerie van LNV. “Het is wel degelijk een goed beleid dat het kabinet maakt en het kabinet staat er ook vierkant achter. Wij werken als ministeries momenteel aan een uitvoeringsprogramma waarin staat welke acties we gaan doen en wat die kosten. Ik denk ook dat burgers de komende jaren wat van het biodiversiteitsbeleid zullen gaan merken. De overheid zal meer nadruk gaan leggen op het nut van de natuur. De overheid zal burgers steeds meer laten zien dat we de natuur ook voor onszelf nodig hebben. Natuurlijk blijft de intrinsieke waarde van natuur en biodiversiteit belangrijk, maar de functionele waarde is zeker zo’n belangrijk argument om een sterk biodiversiteitsbeleid te voeren. Of, om het wat beeldender te maken: de komende jaren denk ik dat de nadruk iets meer ligt op de tonijn en iets minder op de walvis. Beide zijn bedreigde diersoorten maar de tonijn heeft ook nog eens een belangrijke economische waarde als belangrijke eiwitbron voor mensen.”

Innovatieve wegen

“Wat de ministers alleen wel constateren is dat de maatregelen in het beleidsprogramma op termijn zullen moeten worden aangevuld. Er zullen meer fundamentele maatregelen nodig zijn om de achteruitgang in biodiversiteit te stoppen. De nota bevat beleid voor de komende jaren, maar het kabinet vindt het belang van de biodiversiteit groot genoeg om nu al na te denken over de lange termijn.”

Mede daarom heeft het kabinet in oktober 2008 een Taskforce Biodiversiteit ingesteld die over de termijn van het beleidsprogramma Biodiversiteit heen moet gaan kijken. De taskforce, die mede op initiatief van het Nederlandse bedrijfsleven in het leven is geroepen, zal een visie gaan ontwikkelen op de manier waarop Nederland zijn beslag op de biodiversiteit kan verminderen. Ook zal de taskforce aangeven welke extra inspanning Nederland kan leveren aan

het behoud van waardevolle ecosystemen in binnen- en buitenland. De taskforce, onder voorzitterschap van oud-minister en voormalig Gronings commissaris van de koningin Hans Alders, gaat daarnaast platforms instellen waarin maatschappelijke partijen en het bedrijfsleven op zoek gaan naar 'innovatieve wegen om het verlies van dieren, planten en micro-organismen tegen te gaan'.

Meer dan een eindadvies

Betekent dit niet ook een beetje dat de overheid niet meer weet hoe ze het probleem van de biodiversiteit moet aanpakken? “Nee”, stelt De Groot. “Het probleem is dermate complex dat het belangrijk is om voortdurend scherp te zijn op nieuwe oplossingen, nieuwe invalshoeken. De taskforce zal daarom waarschijnlijk niet alleen maar een eindadvies gaan geven, maar ook tussendoor adviezen geven en reageren

"Er zullen meer fundamentele maatregelen nodig zijn om de achteruitgang in biodiversiteit te stoppen"

Han de Groot: “Iedereen kan bedenken dat voor het behoud van het tropisch bos het beter is om dat bos te laten staan. Maar hoe regel je dat? Wat betekent dat voor de bouw in Nederland? Hoe kunnen we zorgen dat onze ecologische voetafdruk in de wereld kleiner wordt? Dat zijn vragen die al lang spelen en die je als maatschappij ook niet zo maar oplost. Daar heb je misschien wel heel vergaande maatregelen voor nodig en creatieve oplossingen. We verwachten van de taskforce dat ze daar aan gaan bijdragen.”

op ontwikkelingen. Daarnaast verwacht ik ook dat de taskforce mobiliserend zal gaan werken. De taskforce zal de overheid, internationale organisaties, maar natuurlijk ook burgers en maatschappelijke organisaties, op gezette tijden kunnen vragen om iets te doen of iets te laten. We weten nu nog helemaal niet wat de taskforce gaat doen. Ze hebben een vrij ruime opdracht meegekregen, dus ze kunnen een eigen agenda gaan maken.”

Taskforce Biodiversiteit en Natuurlijke Hulpbronnen

De taskforce is in het leven geroepen op initiatief van het bedrijfsleven en de ministers Verburg (LNV), Cramer (VROM) en Koenders (OS).

Leden Taskforce:

- Hans Alders - Voorzitter taskforce
- Roger van Boxtel - Voorzitter IUCN Nederland
- Wout Dekker - CEO Nutreco
- Jan Ernst de Groot - Managing director KLM
- Loek Hermans - Voorzitter MKB Nederland
- Daniëlle Hirsch - Directeur Both Ends
- Onno Hoes - Gedeputeerde Noord-Brabant
- Farah Karimi - Algemeen directeur Oxfam Novib
- Rik Leemans - Hoogleraar Wageningen (WUR)
- Albert Jan Maat - Voorzitter LTO Nederland
- Rudy Rabbinge - Hoogleraar Wageningen (WUR)
- Nico Roozen - Directeur Solidaridad
- Teo Wams - Directeur Natuurmonumenten
- Marijke Vos - Wethouder Amsterdam
- Jan Zuidam - Vice-voorzitter Raad van Bestuur DSM
- Han de Groot, Waarnemer namens de Rijksoverheid

Windenergie en natuur kunnen samengaan

Natuurwetgeving lijkt de plaatsing van windmolens soms in de weg te staan, maar een studie door onderzoeksbureau Alterra laat zien dat er binnen de wet voldoende ruimte is voor plaatsing van windmolens, ook nabij natuurgebieden. Belangrijk is dat al bij het begin van de planvorming ecologen worden betrokken om tot een goede locatiekeuze te komen. Het instrument van gebiedsontwikkeling kan helpen het natuurbelang als één van de ruimtelijke belangen vroegtijdig mee te wegen.

De opwekking van windenergie in Nederland moet tussen nu en 2011 verdubbelen, van 2000 megawatt naar 4000 megawatt. Dat is de doelstelling in het Nationaal plan van aanpak Windenergie dat de ministers van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV), Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer (VROM) en Economische Zaken (EZ) begin 2008 presenteerden. Het gaat hier overigens om toegewezen subsidie in 2011. De feitelijke plaatsing van windturbines kan tot enkele jaren na 2011 nog plaatsvinden.

Initiatiefnemers in de bouw van windmolens zien echter nogal wat struikelblokken. Natuurwetgeving is

daar een van. "Men heeft het idee dat er niets meer mogelijk is", zegt Tim van der Hofstede, projectleider windenergie bij het ministerie van LNV. "Vooral Natura 2000 wordt als een belemmering gezien. Daarom hebben we Alterra laten uitzoeken wat er volgens de wet wel en niet mogelijk is. Met dit rapport is er meer duidelijkheid gekomen voor zowel initiatiefnemers als natuurorganisaties."

Natura 2000

De onderzoekers hebben op een rij gezet welke effecten van windturbines op landlocaties bekend zijn voor de twee belangrijkste soortgroepen, namelijk vogels en vleermuizen. Deze zijn afgezet tegen de belang-

rijkste beschermende bepalingen voor de Natura 2000-gebieden (Natuurbeschermingswet 1998), de gebieden van de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) en vanuit het oogpunt van de Flora- en faunawet. Ook jurisprudentie is meegenomen.

Uiteraard levert de toepassing van de Natuurbeschermingswet beperkingen op voor de bouw van windturbines, maar het rapport geeft ook de mogelijkheden weer die er wél zijn. In alle gevallen betekent dit wel dat er veel locatiegericht onderzoek moet plaatsvinden. Dit geldt vooral voor Natura 2000-gebieden die aangewezen zijn voor soorten die gevoelig zijn voor windturbines.

Realisering van windvermogen op het land geschiedt om dwingende redenen van groot openbaar belang. Dit betekent dat dit belang niet hoeft te worden onderbouwd in het besluit (vergunningverlening). Maar wanneer in of nabij een Natura 2000-gebied significante negatieve effecten op natuurwaarden niet zijn uit te sluiten, zal een passende beoordeling moeten worden uitgevoerd. Blijkt uit deze passende beoordeling dat er een kans is op een significant negatief effect van de plaatsing van windturbines op deze soorten, dan is plaatsing alleen mogelijk als er geen alternatieven zijn en er compenserende maatregelen worden getroffen. Als het negatieve effect met zekerheid niet significant is, kan volstaan worden met een vergunningaanvraag waarbij een verslechterings- en verstoringsstoets moet worden toegepast. "Het in een beginstadium betrekken van ecologen geeft vroegtijdig inzicht in het al dan niet aanwezig zijn van significant schadelijke effecten voor de beschermde natuurwaarden", aldus Van der Hofstede. "Dit biedt zowel de initiatiefnemers als de natuurorganisaties vroegtijdig zekerheid over de te volgen procedure en de te verwachte effecten op de natuur."

In alle gevallen moet veel locatiegebonden onderzoek plaatsvinden

Hand aan de kraan

Ook in het kader van de Flora- en faunawet geldt de verplichting dat voor alle vogels en vleermuizen een uitgebreide toets wordt uitgevoerd, waarbij moet worden aangetoond dat er geen andere bevredigende oplossingen zijn, dat er sprake is van een specifiek in de wet genoemd belang en dat er geen afbreuk wordt gedaan aan de gunstige staat van instandhouding van de soort. Aangezien vrijwel overal vogels en vleermuizen voorkomen, betekent dit in praktijk dat er altijd locatie-specifiek onderzoek moet plaatsvinden. Naast de exacte locatie en de soorten die van deze locatie gebruik

maken, zijn tal van andere aspecten van belang, zoals de opstelling van de windturbines, het type windturbine en de bedrijfsvoering ervan. Omdat het vaak moeilijk is om met

zekerheid te zeggen dat er geen significant negatief effect zal optreden, wordt in het rapport ook het hand-aan-de-kraan-principe genoemd. "Dat principe kennen we ook van de gaswinning in de Waddenzee", zegt Van der Hofstede. "Zodra duidelijk wordt dat er significante effecten optreden, wordt de boring meteen stopgezet. Iets vergelijkbaars zou je met windmolens ook kunnen doen."

Stilzetten

Ook het tijdelijk stilzetten van windmolens, op momenten dat er veel vleermuizen te verwachten zijn, kan de kans op significante effecten verkleinen. Maar dat gaat nog niet zo makkelijk, bleek tijdens een workshop in januari 2009 waar vertegenwoordigers van Rijk, provincies, gemeenten, natuurbeschermingsor-

ganisaties en de windenergiebranche bijeenkwamen om de resultaten van de studie te bespreken. Daar gaf de branche aan dat het stopzetten van windturbines lastig is.

"Het bijna volledig stilzetten van een turbine is mogelijk, maar leidt wel tot forse opbrengstderving voor de eigenaar. Het volledig stopzetten van de turbine door bijvoorbeeld de noodknop in te drukken kan schade toebrengen aan de molen", zegt Van der Hofstede. "Hierdoor kan de garantie van de fabriek op de turbine komen te vervallen. Aangezien turbines zeer kostbaar zijn, zal een eigenaar de

garantie van de fabriek willen behouden". Het stopzetten van de turbine is dus een lastige optie. Volgens Van der Hofstede is de branche bereid om aan oplossingen te werken.

Het stopzetten van de turbine is een lastige optie

"Er is ook gesproken over andere technische vernieuwingen, denk bijvoorbeeld aan bepaalde verlichting of geluidssignalen die aanvaringen kunnen voorkomen. Er wordt door de windenergiebranche en de natuurbeschermers samen naar het probleem gekeken, waarbij iedereen elkaars belangen meeneemt. Alle partijen blijven ook met elkaar in contact in de zogenaamde externe projectgroep voor de Landelijke Uitwerking Windenergie. Die moet ook zorgen voor doorgroeimogelijkheden voor winning van windenergie na 2011."

Gebiedsgerichte aanpak

Het ministerie van LNV zet de Dienst Landelijk Gebied (DLG) in voor het opstarten en begeleiden van een gebiedsgerichte aanpak in het realiseren van windenergie. Van der Hofstede: "Er zijn ongelooflijk veel aspecten waar rekening mee moet worden gehouden: agrarische ondernemers, natuur, laagvliegeroutes, landschap, geluidsnormen, enzovoorts. DLG hoopt door gesprekken met alle belanghebbenden te komen tot enkele plekken die in verschillende opzichten het gunstigst zijn. Dan kunnen vervolgens door sanering en opschaling de windmolens op de goede plek terecht komen en kan de hoeveelheid windenergie toenemen."

In eerste instantie wordt gedacht aan de Wieringermeer in Noord-Holland. Provincie Noord-Holland en DLG maken concrete afspraken over de gewenste inzet van DLG. Daarnaast denkt provincie Friesland na over het laten verrichten van eenzelfde verkenning in Friesland na de zomer.

Stage lopen in het groen

Foto: Lex Broere

Het kabinet wil dat alle kinderen in het voortgezet onderwijs via een stage gaan kennismaken met de samenleving. Het moet de maatschappelijke betrokkenheid, sociale integratie en het besef van waarden en normen vergroten. Het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) ziet deze stages graag plaatsvinden in de groene sector.

Een maatschappelijke stage voor scholieren zou kunnen bestaan uit meelopen in het buurtcentrum, helpen in het verzorgingstehuis, meedraaien met de vuilophaaldienst van de gemeente of helpen in een kleutercrèche.

Er zijn allerlei mogelijkheden: van diervoorzorg tot natuur- en landschapsbeheer, of werkzaamheden op het gebied van voedselkwaliteit en voedselproductie. Divers en vooral allemaal maatschappelijk erg relevant. In

komende jaren toe te groeien naar 10.000 groene stageplekken per jaar.

Prunus

“En dan gaat het nadrukkelijk om meer dan een weekje prunus trekken”, zegt Wim Stegehuis, projectleider vanuit het ministerie. “Een groene stage lopen is een middel om de groene sector te verankeren in de maatschappij. Leerlingen zijn zich er beter van bewust hoe hun voedsel tot stand komt, ze zullen leren hoe er gewerkt wordt op de boerderij. Laat leerlingen waardering krijgen voor milieu en natuur, zodat zij er goed voor gaan zorgen. De stage moet zinvol voor de leerling zijn en zinvol voor de maatschappij.”

Maar dat is natuurlijk heel bewerkelijk

"Leerlingen zijn zich er beter van bewust hoe hun voedsel tot stand komt"

Het ministerie van LNV vindt het een goed idee als kinderen tijdens hun stage ook in het groen bezig zijn.

de zomer van 2008 sloot het ministerie daarom met een aantal groene partijen een eerste intentieverklaring om de

voor een school of voor een individuele leerling. En het is ook lastig voor die individuele boswachter of zorgboer om een nuttige stageplaats in elkaar te zetten. Hoe regel je dat, wat zullen de activiteiten zijn, hoe zorg je er voor dat die leerlingen ook iets zinvols leren? Met andere woorden: hoe zorg je er voor dat het inderdaad niet uitmondt in een weekje prunus trekken?

Samenwerkingsverbanden

Belangrijk onderdeel van de intentieverklaring is de afspraak om eind 2009 drie proefprojecten te hebben gedaan. Een van die projecten wordt getrokken door Staatsbosbeheer, het tweede project is van de land- en tuinbouworganisatie LTO Nederland. De gemeente Amsterdam doet een eigen bemiddelingsproject, waarin verschillende groene stageplaatsen rond de stad door de vrijwilligerscentrale worden aangeboden aan scholen. De gemeente Amsterdam wil kinderen uit de stad in contact brengen met de wereld van duurzaam groen en voedsel. De gemeente kijkt nu hoe er zinnige stageplekken rond deze onderwerpen gerealiseerd kunnen worden.

Stegehuis: "Deze pilots moeten educatieve concepten gaan opleveren rondom groene stageplaatsen. Met dergelijke concepten wordt de invulling van een groene stageplaats voor stagebieders, scholen en de bemiddelende plaatselijke vrijwilligerscentrales eenvoudiger. Scholieren worden dan waarschijnlijk ook sneller enthousiast voor een groene invulling van hun stage. We willen er dus naar toe dat er voor scholen een bepaald project klaar ligt dat ze kunnen gebruiken als ze bijvoorbeeld een stukje groen in de stad willen opknappen.

Krachtwijk

Het groene VMBO-onderwijs wil proberen om hun leerlingen tijdens de stages juist in contact te brengen met de grootstedelijke problematiek en de stadse kinderen. Stegehuis: "Dat zou bijvoorbeeld kunnen door het aanleggen van een stukje groen in een krachtwijk of het meehelpen met het opzetten van een schooltuin. Je kunt van alles bedenken, ideeën genoeg. Het komt er in deze fase vooral op

aan om de goede vormen te vinden."

Een groene stage is in principe geschikt voor elk onderwijsniveau, meent Stegehuis. "Natuurlijk, het gaat er om welke activiteit centraal komt te staan. Bij Staatsbosbeheer kun je een klas 'het bos insturen' met opdrachten die voor dat niveau geschikt zijn, variërend van terreinadoptie door een schoolklas (natuuronderhoud) tot onderzoeksopdrachten. Laat leerlingen bijvoorbeeld eens de Veluwe opgaan en nadenken hoe wilde dieren als zwijnen een plekje kunnen krijgen in de samenleving. Hoe de wilde zwijnen kunnen samengaan met mensen die op de Veluwe wonen, werken of recreëren."

Vrijwilligerscentrales

Het gaat er volgens Stegehuis nu om dat er een goede bemiddelingsstructuur op poten komt waar zowel de vragende partijen als ook de aanbiedende partijen terecht kunnen voor de stageplekken. Vrijwilligerscentrales die in de meeste regio's wel actief zijn, zouden daar volgens Stegehuis een heel belangrijke rol in kunnen hebben. Het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap is daar ook mee bezig. Op 18 mei 2009 organiseert LNV een conferentie waarin projecten rond groene gemeenten centraal staan. Belangrijke doelgroep is de voedingssector als aanbieder van stageplaatsen. Stegehuis: "Leerlingen worden door zo'n stage betrokken bij de productie van voedsel en de verschillende aspecten van de voedselketen."

Kanoroute

De leerlingen van de Helen Parkhurst Daltonschool kregen de opdracht om een kanoroute te ontwerpen in het natuurgebied de Kemphaan. Om te bepalen hoe de natte route het beste kan lopen, hebben zij onder begeleiding van hun docent en een boswachter van Staatsbosbeheer het terrein verkend en deskundigen geïnterviewd. De uitdaging was om bij het bepalen van de kanoroute rekening te houden met de natuur én met de wensen van kanovaarders. De leerlingen planden daarom een eiland voor dieren, steile kanten voor ijsvogels én uitrustplaatsen voor kanoërs in. Ook voor de grond die uitgegraven moet worden voor de 'natte route' hebben de leerlingen een gedurfd idee: stort die grond op een oude vuilnisbelt in de buurt, en maak er een crossbaan van.

Konijnenheuvel

In het Friese Damwoude bouwde een aantal vmbo-leerlingen bij een dependance van zorgboerderij Lyts Botniahiem een ren voor zeven konijnen. De leerlingen waren zeer enthousiast. Ook de zorgboerderij ziet een zonnige toekomst voor de maatschappelijke stages: Lyts Botniahiem wil de school stageplaatsen blijven aanbieden om de konijnenheuvel te onderhouden.

Foto: de Lynx

Nieuw op de website:

- Nieuwe aanwijzingsbesluiten Natura 2000-gebieden:
www.minlnv.nl/natura2000 > aanwijzing Natura 2000-gebieden

Doen&Laten, magazine over natuurbeleid in de praktijk, is een uitgave van het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit.

Contact:	Ministerie van LNV, Directie Natuur, Postbus 20401, 2500 EK Den Haag, T (070) 378 6868, www.minlnv.nl/natuurwetgeving
Redactie:	Gerrit van Ommering, Marie-Thérèse Lammers, Jolijn le Rutte, Jeroen Ostendorf (allen LNV) en Koen Moons (de Lynx)
Teksten:	Geert van Duinhoven, Marjel Neeffjes, Koen Moons, Bart Siebelink
Fotografie:	Bart Siebelink, Lex Broere, Marjel Neeffjes, Staatsbosbeheer, de Lynx
Cartoon:	Frank van Polanen Petel
Productie:	Communicatiebureau de Lynx
Inhoudelijk advies:	Tauw
Vormgeving:	Tremani
Drukwerk:	Nivo
Editie:	4 ^e jaargang, nummer 2, april 2009
ISSN-nummer:	ISSN 1875-9882

landbouw, natuur en
voedselkwaliteit